

Sandomierz - Klub Podróżników Śródziemie

 klubpodroznikow.com/relacje/polska-inne-miejsca/1325-sandomierz

Sandomierz

Miasto i gmina miejska w województwie świętokrzyskim, w powiecie sandomierskim, położona nad rzeką Wisłą, na siedmiu wzgórzach (stąd miasto nazywane jest czasem "małym Rzymem"), na granicy Wyżyny Sandomierskiej. Przemysłowa część miasta, zwana Nadbrzeziem leży na prawym brzegu Wisły, w Kotlinie Sandomierskiej, graniczy z Tarnobrzegiem. Istnieje kilka teorii na temat pochodzenia nazwy miasta, według jednej z nich nazwa związana jest z położeniem miasta - w okolicach Sandomierza, rzeka San domierza (dochodzi) do Wisły. Najbardziej prawdopodobna teoria głosi jednak, że nazwa miasta pochodzi od staropolskiego imienia Sędomir, rozpowszechnionego w całej Słowiańszczyźnie. SANDOMIERZ należy do najstarszych i ważnych historycznie ośrodków miejskich w Polsce. Pierwsza pisana wzmianka o Sandomierzu zawarta jest w Kronice Galla Anonima. Sandomierz swoje powstanie i rozwój zawdzięcza przede wszystkim położeniu na granicy dwóch krain geograficznych: Wyżyny Kielecko - Sandomierskiej i Kotliny Sandomierskiej. Rozdzielająca je Wisła stanowiła doskonały szlak komunikacyjny, a pokrywające krawędź wyżyny żyzne gleby sprzyjały rozwojowi rolnictwa. Najwcześniejsza osada powstała na tzw. Wzgórzu Staromiejskim w okolicy kościoła św. Jakuba) ok. X wieku. Centrum administracyjne osady stanowiło Wzgórze Zamkowe z grodem. Na mocy testamentu Bolesława Krzywoustego (1138r.) Sandomierz stał się stolicą jednego z księstw dzielnicowych. Dzielnicą sandomierską władali książęta: Henryk Sandomierski, Bolesław Kędzierzawy (który przyłączył dzielnicę sandomierską do dzielnicy senioralnej), Kazimierz Sprawiedliwy, Leszek Biały, Bolesław Wstydlivy. Okres rozbicia dzielnicowego nie powstrzymał rozwoju miasta. W tym czasie Sandomierz przekształcił się w osadę miejskiego typu. Najazdy tatarskie w XIII w. zniszczyły miasto. Wymordowano wtedy znaczną część jego mieszkańców. Postanowiono wtedy przenieść miasto na tereny trudniej dostępne, czyli ziemie dzisiejszego Starego Miasta. Prawa miejskie nadał Sandomierzowi książę Leszek Czarny. Dynamiczny rozwój miasta przypadł na XIV, XV oraz XVI wiek i dopiero potop szwedzki spowodował całkowity upadek Sandomierza. Czasy zaborów pogłębiły zacofanie gospodarcze i kulturowe miasta. Próbę przywrócenia rangi Sandomierzowi podjęto w II Rzeczypospolitej, jednak przerwała w tym II wojna światowa. Od 1 stycznia 1999r. Sandomierz jest stolicą powiatu w woj. świętokrzyskim i liczy ok. 27 tys. mieszkańców.

Ratusz

Historia tej budowli sięga XIII wieku. Pierwotny budynek był drewniany i prawdopodobnie spłonął podczas napadu litewskiego w 1349 r. Wzniesiony na nowo z cegły w drugiej połowie XIV wieku miał formę wieży w podstawie kwadratowej, wyżej ośmiokątnej. Pod koniec XV w. ośmiobok wieży rozebrano, a budynek rozbudowano w kierunku północnym nadając mu plan wydłużonego prostokąta. W drugiej połowie XVI w. ratuszowi sandomierskiemu nadano formę renesansową poprzez dobudowanie ozdobnej attyki, która

miała również zadania konstrukcyjne. Na przełomie XVI i XVII w. przy zachodniej ścianie ratusza dobudowano wieżę u dołu kwadratową, powyżej głównego korpusu - ośmioboczną. Podczas pożaru w roku 1623 ratusz został poważnie zniszczony zaś wieża ratuszowa runęła. Za czasów Władysława IV ratusz i wieżę odbudowano. W kilkadziesiąt lat później, podczas potopu szwedzkiego w 1656 roku siedzibę władz miejskich strawił pożar. Odnowiono go dopiero za panowania Jana III Sobieskiego. Kolejny wielki pożar miasta w 1757 roku nie oszczędził także ratusza. Przez długi czas brak środków w kasie miejskiej wstrzymywał kapitalny remont, do którego przestąpiono dopiero w roku 1873. Od tamtego czasu ratusz sandomierski przetrwał do dnia dzisiejszego. Obecnie parter budynku przeznaczono na cele muzealne, na piętrze umieszczono salę ślubów oraz reprezentacyjne sale władz miejskich. W piwnicach ratusza znajduje się sala klubu "Lapidarium" oraz wyjście z podziemnej trasy turystycznej.

Brama Opatowska

Za czasów Kazimierza Wielkiego wybudowane zostały wraz z murami obronnymi cztery bramy. Najbliżej zamku od południa znajdowała się brama Krakowska zburzona około 1770 roku, od wschodu brama Rybacka zwana również Lubelską zniszczona jeszcze w wieku siedemnastym zaś od północy u wylotu obecnej ulicy Sokolnickiego brama Zawichojska i jedyna istniejąca do dziś Brama Opatowska. Wzniesiona z cegły na rzucie zbliżonym do kwadratu, z przejazdem o typowo gotyckim, ostrołukowym wykroju z obramieniem kamiennym. W połowie XVI wieku, w epoce renesansu bramę podwyższono i zwieńczono attyką. Na wyższych kondygnacjach bramy zachowały się przejścia prowadzące niegdyś na mury obronne oraz wąskie okienka strzelnicze, a po obu stronach bramy - największe zachowane fragmenty murów obronnych. Od strony północnej zachowały się prowadnice służące niegdyś do opuszczania brony (zapewne drewnianej) i boczne ściany przedbramia. W latach 1925-26 wykonano żelbetowy strop który do dziś stanowi taras widokowy z którego roztacza się wspaniały widok na miasto i okolice.

Zamek Królewski

Wzniesiony nad Wisłą na wysokim wzgórzu. Pierwotny gród, wzmiankowany w XI wieku przez Galla Anonima jako jedna z siedzib książęcych stał się w XII wieku siedzibą książąt sandomierskich. Początkowo zapewne był drewniany jak i inne ówczesne zamki i otoczony wałem drewniano -ziemnym, oraz przedwałem z palisadą i fosą. Zamek murowany został zbudowany w poł. XIV wieku przez Kazimierza Wielkiego. Przebudowa zamku średniowiecznego na rezydencję renesansową miała miejsce za rządów króla Zygmunta Starego w latach 1520-1526 według projektu mistrza Benedykta, budowniczego Zamku Królewskiego na Wawelu. W roku 1656 Szwedzi wysadzili zamek w powietrze. Ocalało tylko skrzydło zachodnie z wieżami, które w latach osiemdziesiątych XVII wieku na zlecenie

Jana III Sobieskiego przekształcono w główny korpus zamkowy typu pałacowego. Po ostatnim rozbiórze Polski zamek został zamieniony przez władze austriackie na sąd i więzienie, które mieściło się tam aż do roku 1959. Na początku XIX wieku wyburzono pozostałości dawnej zabudowy na dziedzińcu zamkowym i otoczono go nowym, półkoliście biegnącym murem. Większe zmiany zarówno w korpusie, jak i w jego otoczeniu przyniósł dopiero schyłek wieku XIX. Do muru południowego i wschodniego dobudowano nowe skrzydła więzienne, tzw. rogala austriackiego a w mur północny wstawiono budynek mieszkalny dla służby więziennej. Po zlikwidowaniu więzienia, na początku lat 60-ych, przeprowadzony został gruntowny remont zamku z przeznaczeniem na cele muzealne. Wyburzono wówczas elementy więziennej zabudowy z 2 poł. XIX wieku, pozostawiając jedynie główne

skrzydło zachodnie dawnego zamku. Obecny zamek to budowla czterokondygnacyjna założona na planie wydłużonego prostokąta, pokryta wysokim ceramicznym dachem z przylegającymi doń dwiema narożnymi wieżami od strony zachodniej. Na dziedzińcu zamkowym zachowała się stara studnia, a pod powierzchnią fundamenty kazimierzowskiego zamku. Z dziedzińca zamkowego roztacza się wspaniały widok na Stary Port, Wisłę i miasto. W zamku mieści się m.in. oddział Muzeum Okręgowego.

Katedra

Na skraju wzgórza Kolegiackiego dziś zwanego Katedralnym za czasów Mieszka I wznosiła się drewniana świątynia (962-992). Pierwszą wzmiankę o kościele Najświętszej Maryi Panny znajdziemy w bulli papieża Eugeniusza III z r. 1148 która dotyczy świątyni romańskiej z roku ok. 1120 wybudowanej z polecenia Bolesława Krzywoustego. W roku 1184 za panowania Kazimierza Sprawiedliwego dokonano uroczystej konsekracji kościoła i wyniesienia go do stopnia kolegiaty. Romańska kolegiata wybudowana była z białych ciosów kamiennych i posiadała drewniany strop. W czasie napadów miasta przez Tatarów w 1241 roku została ograbiona, zaś w czasie drugiego najazdu w 1260 r. Tatarzy zdobyli miasto i wymordowali mieszkańców, chroniących się w murach kolegiaty. Zburzona świątynia została odbudowana. Gotycka świątynia wybudowana została z cegły i zdobiona kamiennymi detalami. Dzięki opiece monarchów i dostojników kościelnych świątynia przeżywała swój rozkwit i otrzymywała przywileje. Wielokrotnie gościł tu król Władysław Jagiełło. W początku XV w. Od strony południowej dobudowano kaplicę mansjonarzy z zakrystią. Do połowy XVII wieku układ przestrzenny kościoła nie zmienił się. W czasie działań wojennych w 1656 roku pożar zniszczył nie tylko znaczną ilość domów, lecz także dach kościoła, zachodnie szczyty oraz znaczną część sklepienia prezbiterium. Przystąpiono do remontu kolegiaty. Wówczas zmieniono dach na dwuspadowy, którego budowę zakończono w 1663 roku. W latach 1670 – 74 dobudowano kruchtę z kolumnowym portalem i wzniesiono pilastrowy szczyt z niskimi wieżyczkami. W roku 1712 zmieniono dach ceramiczny na miedziany. Działania wojenne w 1809 roku w pobliżu Sandomierza, częściowo uszkodziły kolegiatę. W 1818r. kolegiatę NMP bullą Piusa VII, podniesiono do godności katedry, zaś kapituła kolegiacka została przekształcona w katedralną. W roku 1828 kościół otynkowano. W latach 1886 – 1889 tynki zdjęto odsłaniając gotycki watek ceglany. W roku 1960 papież Jan XXIII wyniósł świątynię do godności bazyliki mniejszej. Freski sandomierskie znajdujące się w Katedrze ufundowane przez Władysława Jagiełłę ok.

roku 1420 wyróżniają się bogactwem ikonograficznym i są jednym z najcenniejszych przykładów monumentalnego malarstwa średniowiecznego. Za głównego twórcę fresków należy uznać popa Hayala, osiadłego po 1426 roku w Przemyślu.

Dzwonnica

Naprzeciw Katedry stoi wybudowana w latach 1737-1743, w miejscu gotyckiej, barokowa dzwonnica. Budowla jest trzykondygnacyjna ujęta w narożach w ramy pilastrów. Każda kondygnacja zwieńczona jest kamiennym profilowanym gzymsem. Wejście do dzwonnicy znajdujące się w ścianie południowej zdobi późnobarokowy portal wykonany w 1741 roku przez Bartłomieja Jahowicza. Drugą kondygnację portalu stanowi owalny otwór okienny. Dzwonnica nakryta jest blaszanym hełmem pochodzącym z 1759 roku na którym stoi ośmioboczna latarnia. Trzy dzwony: wielki im. Św. Michała Archaniola z datą 1667 r., mniejszy im. Najświętszej Maryi Panny z datą 1750 r. i mały niedatowany.

Kamienice mieszczańskie wokół Rynku Starego Miasta wznoszone od XV w. zachowały

w swoich murach wiele cennych detali architektonicznych, świadczących o bogatej przeszłości historycznej tych budynków.

Podziemna Trasa Turystyczna — system dawnych 14 i 15 wiecznych piwnic, w których kupcy sandomierscy składowali swoje towary handlowe. Utworzona została przez połączenie dawnych piwnic i podziemnych składów (w części z nich udało się zachować pierwotne wątki obmurowań). Trasa prowadzi pod ośmioma kamienicami. Najgłębsze wyrobiska sięgają 12 m pod płytę Rynku, a długość chodników wynosi 470 m. Sandomierskie lochy owiane są legendami. Drażone przez wieki pod miastem korytarze i

komory z racji ich obronnego i gospodarczego charakteru, otoczone były tajemnicami. Najstojniejsza legenda mówi o Halinie Krępiance, która została zasypała wraz z Tatarami w tajemnych korytarzach. Pełnej wersji legendy można posłuchać podczas zwiedzania podziemi.

Lokalizacja: ulica Oleśnickich, blisko Rynku, czas zwiedzania z przewodnikiem: 45 minut

Szlaki turystyczne piesze:

Szlak czerwony, Gołoszyce - Piotrowice, 99,0 km.

Gołoszyce PKS - Modliborzyce (3,5 km.) - Rudniki (5,0) - Planta (8,0) - Ujazd PKS (12,5) - Kujawy PKS (15,5) - Konary (20,0) - Górki Klimontowskie PKS (25,5) - Klimontów (28,0) [skrzyżowanie ze szlakiem zielonym] - Pęczów (29,0) - Ossolin (35,0) - Węgrce Szlacheckie (38,0) - Janowice PKS (41,0) - Chobrzany PKS (42,0) - Koprzywnica PKS (50,0) - Sandomierz (67,0) - Góry Pieprzowe (70,0) - Dwikozy PKS (80,0) [połączenie ze szlakiem niebieskim] - Zawichost PKS (93,0) - Piotrowice (99,0).

Szlak zielony, Chańcza - Pielaszów, 110 km.

Chańcza PKS - Korytnica PKS (5,0) - Kurozwęki PKS (10,0) - Staszów PKS (17,0) - Golejów (21,0) PKS - Rytwiany (24,0) - Połaniec (40,0) PKS - Ossala (53,0) - Niekrasów (55,0) - Osiek PKS (62,0) - Sulisławice PKS (71,0) - Klimontów PKS (81,0) [skrzyżowanie ze szlakiem czerwonym] - Góry Pęczowskie (86,0) - Goźlice (91,0) - Kleczanów (101,0) - Międzygórz (104,0) - Pielaszów PKS (110,0) skrzyżowanie ze szlakiem niebieskim.

Szlak niebieski, Gołoszyce - Dwikozy, 50 km

Gołoszyce PKS - Opatów PKS (14,0) - Karwów (21,0) - Malice Kościelne (25,0) - Pielaszów (29,0) [skrzyżowanie ze szlakiem zielonym] - Dacharzewo (36,0) - Kichary Nowe (46,0) - Dwikozy PKS (50,0) [połączenie ze szlakiem czerwonym].

Szlak żółty, szlak doliny Sanu: Sandomierz-Leżajsk 107km

Sandomierz - Trześć - Wrzawy - Czekaj Pniowski - Radomyśl n. Sanem - Rozwadów, Stalowa Wola - Nisko - Ulanów - Krzeszów - Leżajsk

Szlak zielony, Sandomierz - Baranów Sandomierski - Nowa Dęba - Majdan Królewski 66,5km

Na Starym Mieście w Sandomierzu działają w sezonie letnim dwa punkty serwisowe rowerów. W 2003 roku został wydany także przewodnik „Szlaki Rowerowe "Sandomierz i Ziemia Sandomierska".

Szlaki turystyczne rowerowe:

Szlak rowerowy zielony:

Sandomierz - Zawisłecze - Koćmierzów - Ostrołęka - Bogoria - Skotnicka - Skotniki - Błonie - Koprzywnica - Beszyce - Skwirzowa - Sulisławice - Bazów - Rybnica - Nawodnice - Szymanowice - Klimontów 40km - Górki Klimontowskie - Ujazd (53km); prowadzi dolinami dwóch rzek Wisły i Koprzywnianki, na trasie wspaniałe zabytki: kościół gotycki i dwór z

XVIII w. Skotnikach, zespół kościoła i klasztoru cystersów z XII/XIII w. w Koprzynicy, kościół z XIII w. w Sulisławicach, kościoły z XVII w. w Klimontowie, Pałac w Górkach Klimontowskich, Zamek Krzyżtopór w Ujeździe.

Szlaki rowerowe żółte:

Sandomierz - Chwałki - Radoszki - Dacharzew - Zagrody - Pęczyny - Dobrocice - Pielaszów - Męczenice - Malice Kościelne - Nikisiałka Mała - Karwów - Wąworków - Opatów (34,1 km); na szlaku liczne zabytki, ruiny zamku w Międzygórze Tudorowie, kolegiata z XII w. oraz trasa podziemna w Opatowie. Szlak prowadzi urokliwą doliną Opatówki.

Sandomierz (osiedle przy hucie) - Koćmierzów - Wielowieś - Furmany - Trześć - Sandomierz ul. Flisaków. Szlak udostępnia walory krajobrazowe i widokowe panoramy Starego Miasta Sandomierza doliny Wisły. Szlak prowadzi drogami o małym natężeniu ruchu.

Szlaki rowerowe niebieskie:

Sandomierz - Rynek, ul. Mickiewicza (0,3 km), ul. Żeromskiego, ul. Sienkiewicza, ul. Okrzei, ul. Energetyczna, ul. Kwiatkowskiego (2,55 km), ul. Milberta, Rzeczycza Sucha (5,50 km) Kichary Nowe, skrzyżowanie polnych dróg - Kapliczka z XVII w. (6,50 km), ruiny baszty dawnego folwarku p.p. Benedyktynów z XVII w. (7,60 km), most na rzece Opatówce, Kichary Nowe z kapliczką po środku (8,04 km), doliną Opatówki do Dwikóz, Doraz-Mściów (15,1 km), Kamień Nowy (17,9 km), Stacja PKP Metan (18,4 km), Kamień Łukawski (19,5 km) z tego miejsca możemy podjechać na najwyższe wzniesienie w Górach Pieprzowych - 201 m n.p.m. urzekające widoki, z Kamienia Łukawskiego wąwozem do ul. Błonie ul. Przemysłowa (22,3 km), ul. Browarna (22,9 km), ul. Sokolnickiego, Sandomierz Rynek (23,5 km). Szlak piękny krajobrazowo, prowadzi drogami o małym natężeniu ruchu. Góry Pieprzowe, rezerwat stepowy. Wschodnie skały kambryjskich (łupki ze środkowego kambriu), pozostałości Gór Sandomierskich, które wypiętrzyły się w tym samym okresie co Sudety najstarsze góry w Polsce, Pieprzówki to również największe skupisko dzikich róż w Polsce pod względem występujących gatunków.

Sandomierz Rynek - ul. Browarna, most na Wiśle, ul. Mostowa Koćmierzów, Wielowieś, pl. M. Kolumby Białeckiej przed kościołami (7,5 km) zespół klasztoru i kościoła sióstr Dominikanek w Wielowsi, Most na Trześniówce (10,44 km), Zabrody, Trześć, most na rzece Trześniówce (17,9 km) ul. Flisaków (20,03 km) most na Wiśle, ul. Browarna, Stare Miasto (22,20 km). Szlak udostępnia walory krajobrazowe i widokowe panoramy Starego Miasta Sandomierza doliny Wisły. Szlak prowadzi drogami o małym natężeniu ruchu. Sandomierz Rynek, ul. Sokolnickiego, ul. Żeromskiego, ul. Wojska Polskiego, ul. Różana, ul. Sucharowska ul. Chwałcka, Sucharzew (4,3 km), Ocinek, Wysiadłów, Kolnia Lenarczyce (11,5 km), Milczany, Kobierniki, Andruszkowie (18 km), mostna rzece Koprzywiańce (18,8 km), Zawisielce, ul. Krakowska w Sandomierzu (22 km), ul. Podwale, ul. Mickiewicza, Brama Opatowska (24 km). Szlak piękny krajobrazowo, prowadzi drogami o małym natężeniu ruchu.

Sandomierz - Solec n. Wisłą. Sandomierz, Ocinek (8 km), Kichary, Góry Wysokie, Garbów (rodzinna miejscowość Zawrzy Czarnego), Zawichost (21,5 km), Zawichost-Trójca (25 km), Piotrowice (28 km), Linów, Maruszów, Dębno, Biedrzyków, Nowe (40 km), Słupia Nadbrzeżna, Mieczysławów, Julianów, Wólka Tarłowska (53 km), Tarłów (54,7 km), Janów,

Zemborzyn, Pawłowice, Sadkowice, Raj, Solec n. Wisłą (74,3km). Szlak piękny krajobrazowo, liczne zabytki: ruiny folwarku benedyktynek w kucharach Nowych, zabytki Zawichostu - kościoły z XII i XIII w., kościół w Tarłowie – najwyższej klasy wystrój sztukatorski, w Solcu kościoły renesansowe i ruiny zamku

Sandomierski Szlak Jabłkowy ma długość ok. 200 km i wiedzie przez wszystkie gminy powiatu sandomierskiego łącząc ciekawe miejsca i pokazując unikalne zasoby historyczne i przyrodnicze ziemi sandomierskiej. Z racji dużych odległości szlak jest przeznaczony głównie dla turystów zmotoryzowanych. Można jednak wybrać tylko jeden niewielki fragment trasy i przemierzyć go rowerem lub pieszo. Główną nić tego szlaku stanowi 30 gospodarstw sadowniczych z dwu-trzypokoleniową tradycją ogrodniczą w dziedzinie produkcji jabłek, grusz, owoców pestkowych i jagodowych, ale też orzechów laskowych. Bogactwo regionu obfitującego w sady, to nasza duma, którą pielęgnujemy i rozslawiamy. W profesjonalnych i stojących na wysokim poziomie gospodarstwach sadowniczych istnieje możliwość uzyskania fachowej wiedzy ogrodniczej, porad technologicznych oraz zapoznania się z nowoczesnymi procesami produkcyjnymi. Można też degustować bądź zakupić najwyborniejsze owoce, zarówno starych, zapomnianych jak i nowoczesnych odmian. Istnieje również możliwość spróbowania i kupna przetworów owocowych domowej roboty: konfitur, kompotów, nalewek czy wypieków. Na szlaku można spotkać się też z odradzającymi się w ostatnich latach tradycjami winiarskimi w regionie sandomierskim. Dwa gospodarstwa sadownicze w Pęchowie i Faliszowicach udostępniają do zwiedzania turystom winnice. We profesjonalnie prowadzonych winnicach rośnie około 10 odmian winorośli. W sezonie zbiorów owoców istnieje możliwość degustacji i zakupu świeżych winogron.

Na turystów planujących dłuższy pobyt na szlaku czekają gospodarstwa agroturystyczne oferujące noclegi, tradycyjne posiłki oraz liczne atrakcje np: jazdę konną, przejazdy bryczką, wędkowanie, grillowanie, gry i zabawy na świeżym powietrzu.

Mapa zabytków:

